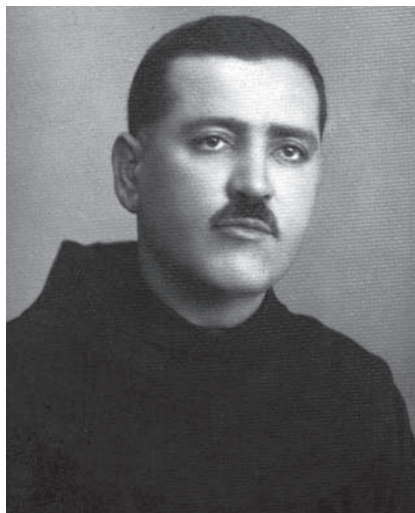

FRA PETAR SESAR

(1895.-1945.)

Francuskom se filozofu i “prosvjetitelju” Voltaireu pripisuje rečenica: “Lažite, lažite, ostat će nešto.” Iako komunistički vlastodršci u drugoj Jugoslaviji nisu osjećali veliku potrebu da objašnjavaju svoje ratne i poratne postupke, valjda pretpostavljajući da im je samo po sebi sve dopušteno, postojali su događaji koje se nije moglo samo tako ignorirati. Među te događaje koje se nije dalo ignorirati pripadala su i stradanja fratara gotovo svugdje gdje su ih partizani zatekli. Ratna i poratna ubojstva hercegovačkih franjevacu su bila tako česta da su očito bila sustavna i neselektivna. Partizansko-komunistička propaganda se na različite načine trudila da svoje zločine opravda, a žrtve prikaže krivcima koje je stigla zaslužena kazna. Iako su naknadno napisane “optužnice” u komunističkom tisku uglavnom bile oblikovane protiv fratara općenito, u nekoliko slučajeva imamo primjere da je optužba “adresirana” na određenu osobu. Jedan od takvih primjera je fra Petar Sesar, koji je ubijen kao župnik u Čapljini. Također, on je jedan od rijetkih ubijenih kojemu je prije smaknuća organiziran nekakav partizanski prijeki sud. Nažalost, kao i kod mnogih drugih ubijenih hercegovačkih fratara, osim šturih biografskih podataka, nije nam ostalo mnogo toga što bi pomoglo da upoznamo njegov život i rad. Nije se bavio pisanjem teoloških djela, a svjedočanstva o njegovom životu i radu su oskudna, budući da se s prikupljanjem takvih svjedočanstva moglo krenuti tek kad su gotovo svi njegovi suvremenici već bili mrtvi, a najmlađi koji su ga iz bližega poznavali bili su već u staračkoj dobi. Ipak, na temelju onoga što nam je dostupno, pokušat ćemo ukratko opisati fra Petrov život i njegovu smrt o kojoj znamo više nego kod većine njegove subraće.

Opći podatci

U obitelji Ante Sesara i Kate rođ. Ćuk u Kočerinu rodio se 2. travnja 1895. sin koji je na krštenju dobio ime Marijan, kasnije fra Petar. Kojege se datuma krstio, nije

nam poznato jer su matice kasnije uništene. Razborito je pretpostaviti da je kršćenje bilo odmah sutradan, ili najkasnije nekoliko dana poslije, kakav je tada već bio običaj. Bio je drugo od sedmero djece. Braća su mu bila Kažimir, Cvitan i Stanko, a sestre Iva, Anđa i Matija. Kažimir je nestao u Prvom svjetskom ratu. Bio je oženjen i bez djece. Sestra Iva je umrla u četvrtoj godini života. Brat Stanko se nije ženio i umro je u dobi od 51 godine. Brat Cvitan je umro u dobi od 70 godina, bio je oženjen i imao devetero djece od kojih je četvero umrlo nedugo nakon rođenja. Sestra Matija se nije udavala. Sestra Anđa je bila franjevačka trećoredica, bila je udana i rodila šestero djece. Otac obitelji, Ante, umro je 1909. godine, a nakon njegove smrti o obitelji se brinula majka Kata. Obitelj je do smrti oca u materijalnom smislu bila srednje stojeća. Ante je planirao graditi mlinicu na izvorištu Šumetu u Kočerinu, ali zbog njegove smrti taj plan nije ostvaren. Naravno da su se nakon smrti oca otežale i materijalne prilike u obitelji. Kad je Marijan izrazio želju da ide u sjemenište, prema kazivanju unutar obitelji, majka mu je postavila pitanje kako će ga školovati. On je odvratio: "Ja ću u pratre, a ti prodaj ono što mene pripada i školuj me." Po istom izvoru, majka Kata je svake subote pješice išla na Brijeg i sinu nosila presvlake.¹ Ako je obiteljska predaja pouzdana, ona svjedoči da je Marijan zarana osjetio poziv kojem je ostao vjeran do kraja života.

Školovanje

Marijan je pučku školu pohađao od 1905. do 1909. godine na Kočerinu. Bio je među prvih 10 učenika škole na Kočerinu koja je s radom počela upravo 1905. godine. Bila je to pučka škola s jednom učionicom, u kojoj je prvi učitelj bio Ante Knežević. Nakon završetka pučkog školovanja Marijan je upisao Franjevačku gimnaziju na Širokom Brijegu.²

Tajništvo Hercegovačke franjevačke provincije je krajem svibnja 1909. godine odaslalo obavijest župnim uredima o prijamnom ispitu za upis u gimnaziju. Postupak je išao tako da bi profesorski zbor odredio prijamno povjerenstvo koje bi provjerilo znanje pridošlih kandidata, te na temelju preporuka njihovih župnika napravili izbor. Mjerila za ocjenu kandidata su bila: da su zdravi, da potječu iz zdravih i kršćanskih obitelji, da im roditelji ne piju i da se čudoredno ponašaju, da oni žele biti svećenici redovnici i da ih njihovi roditelji mogu opremiti za sjemenište. Nakon obavljena odabira starješinstvo bi obavijestilo župne urede novoprimitljenih kandidata i uputilo im službenu obavijest koja bi se čitala pred cijelom župnom zajednicom.³

1 Drago MARTINOVIĆ, *Fra Petar Sesar (1895.-1945.)*, Široki Brijeg, 2012., str. 7.

2 *Isto*, str. 9.

3 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. I, Mostar 2011., str. 279-280.

Uprava Provincije je 9. srpnja 1909. objavila imena 10 kandidata koji su “na ispitu lijepo prošli i potom u našu gimnaziju kao svećeničko-redov. kandidati primljeni”⁴ u glasovitu gimnaziju na Širokom Brijegu. To su bili:

1. Ivan Luburić Ivanov iz Čalića, župa Čerin,
2. Ivan Glavaš Martinov iz Drinovaca,
3. Tadija Zubac Jerkin iz Grljevića, župa Rasno,
4. Grgo Vukoja Matin iz Medovića,
5. Marijan Sesar iz Budima, župa Kočerin,
6. Mikulić Stjepan Vidov iz Ružića,
7. Ivan Šimić Petrov iz Ružića - Grude,
8. Mate Babić Andrijin iz Rodoča, Mostar,
9. Jago Tomić Ivanov iz Krivodola, Blato,
10. Nikola Čuljak Matin iz Klobuka.

Među ovom desetoricom, Marijan je jedini s područja današnje općine Široki Brijeg. Gimnaziju je pohađao do 1918. godine, filozofiju i teologiju je studirao u Mostaru (1918.-1920.), zatim u Beču (1920.-1921.) i Innsbrucku (1921.-1922.). Vojsku nije služio, što je bilo u skladu s praksom Austro-Ugarske da svećenički kandidati ne služe vojsku.⁵

Redovnički život i studij

Redovničko je odijelo obukao 17. rujna 1914. na Humcu. Pred provincijalom fra Dujom Ostojećem su taj dan u novicijat primljena još devetorica kandidata: Ivan Luburić (redovničko ime fra Vladislav) iz Čalića, Ivan Šimić (fra Velimir) iz Alagovca, Stjepan Mikulić (fra Rudolf) iz Ružića, Mile Zrno (fra David) iz Županjca (danas Tomislavgrad), Nikola Nuić (fra Arkandeo) iz Drinovaca, Nikola Kraljević (fra Krsto) iz Grljevića, Nikola Čuljak (fra Inocencije) iz Klobuka, Tadija Zubac (fra Marijan) iz Grljevića, Mate Babić (fra Lovro) iz Rodoča. Fra Inocencije Čuljak je napustio kao bogoslov, a fra Vladislav Luburić je u Americi otpušten iz Franjevačkog reda. Ova generacija novaka je habit obukla prijevremeno. Oblačenje je (tada) redovito bilo poslije 6. razreda gimnazije. Te godine (1914.) svi đaci 6. razreda, osim Nikole Kraljevića (fra Krste), su odlučili da neće ući u novicijat. Nakon toga su đaci 5. razreda kolektivno došli s molbom da oni odmah uđu u novicijat. Molbu su više puta uporno ponovili. Njihov odgojitelj fra Sebastijan Leko je njihovu molbu preporučio i naglasio da se s time slažu svi profesori, osim

4 *Isto*, str. 280.

5 Biografski podatci su uglavnom preuzeti iz Imenik franjevaca HFP, str. 40, br. 355 i brošure Drago MARTINOVIĆ, *Fra Petar Sesar (1895.-1945.)*, Široki Brijeg, 2012.

direktora. Tu njihovu raspoloživost i volju fra Sebastijan je pripisao devetnici sv. Anti koju je s njima molio.⁶

Marijan Sesar je prve zavjete položio 17. rujna 1915., pred istim provincijalom koji ga je primio u novicijat. Nakon novicijata, đaci te generacije su nastavili školovanje na Širokom Brijegu, jer se upravo bio uveo 7. razred u gimnaziji, a iduće godine i 8. razred. Tako da je u rujnu 1918. završio gimnaziju, kao pripadnik prve generacije širokobrijeških đaka koja je polagala maturu s pravom javnosti. Doživotne zavjete fra Petar Sesar je položio pred provincijalom fra Davidom Nevistićem, i to na blagdan sv. Franje, 4. listopada 1918. Ranije, u rujnu iste godine je završio gimnaziju, kao pripadnik prve generacije širokobrijeških đaka koja je polagala maturu s pravom javnosti.

Prva matura s pravom javnosti

Fra Ante Marić donosi:

Prva je matura na Širokom Brijegu održana u jesenskom roku 1918. godine. Kako će se vidjeti iz gimnazijskog izvješća za tu godinu, sve je učinjeno prema naputku Zemaljske vlade kako bi se stvorili svi uvjeti i svjedodžbe Franjevačke velike gimnazije na Širokom Brijegu imale istu vrijednost kao i sve druge "zemaljske srednje škole s pravom javnosti". Prvi su ispiti zrelosti održavani u jesenskom roku 1918. Posebnom naredbom Zemaljske vlade od 19. jula 1918., 151.423./V.-3. prije pismenih maturalnih radnja držani su predispiti iz vjeronauke, fizike, prirodopisa i filozofijske propedeutike 6. i 7. septembra pod predsjedavanjem vladina izaslanika g. direktora Đoke Kovačevića... Pismeni su ispiti držani 9., 10. i 11. septembra. Zadaci na ovom ispitu bili su ovi:

Iz hrvatskog jezika:

Značenje mora za prosvjetu s osobitim obzirom na našu stariju književnost;

Ne boje se Slovinkinje vile,

Uz šestoper da će poginuti;

Pače znadi, da gdje njega nije

Tu ni pjesma slovinska ne zrije. Mažuranić

Iz latinskog jezika: Horatius: Car. IV., c. 5.

Iz grčkog jezika: Sofoklo: Ajant 1047. 1083.

Iz njemačkog jezika: Die Wichtigkeit der Erfindung der Buchdruckkunst.

6 Usp. A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. I, str. 346-350.

Usmeni dio ispita je polagan pred vladinim izaslanikom Đokom Kovačevićem 13. i 14. istoga mjeseca. Na tom su ispitu bila deseterica kandidata. Sedmorica od njih su isti oni koji su 1909. godine upisali gimnaziju. Od njih nedostaju Ivan Glavaš, Grgo Vukoja i Jago Tomić, ali su tu druga trojica: fra Arkandeo Nuić, fra Andrija Zrno i fra Krsto Kraljević. Svečani zaključak ovih ispita bio je u nedjelju 15. rujna kada se na Širokom Brijegu okupilo cijelo starješinstvo Hercegovačke franjevačke provincije na čelu s provincijalom Nevistićem, a došao je i biskup Mišić. U svečanim govorima je naglašena važnost toga događaja kako za Provinciju, tako i za čitavu Hercegovinu jer je, kako stoji u izvješću *Kršćanske obitelji*, “većina seljačke inteligencije iz Hercegovine svoju prvu i temeljnu naobrazbu dobila upravo u franjevačkoj gimnaziji”. Govorilo se i o poteškoćama koje se spominjalo na tome putu, velikom trudu koji su franjevci uložili da bi to postigli, a zahvalilo se i župnicima u Hercegovini koji su “otkidali od svoga zalogaja da koji novčić više mogu pridonijeti za uzdržavanje redovničkih škola”.⁷ U gimnazijskim danima Marijan - fra Petar je svirao trubu u pjevačko-tamburaškom zboru Borak.⁸

Bogoslovija

Bogosloviju je započeo studirati u vrijeme po/ratne krize pod vrlo teškim uvjetima u Mostaru, kada se Provincija morala mnogo žrtvovati za uzdržavanje pomlatka.⁹ Na početnoj je godini u Mostaru učio apologetiku, moral, povijest Crkve, filozofiju i hebrejski. Sve su mu ocjene bile “vrlo dobar”, osim hebrejskog jezika koji je bio ocjena niže. I ponašanje i marljivost su mu označeni pohvalnim. Iduće godine je bio još bolji. Sve predmete je ocijenjen najvišom ocjenom, osim povijesti Crkve koja je ostala na istoj razini kao i godinu ranije. Marljivost i ponašanje su mu ocijenjeni jednako kao i prije.¹⁰

Kasnije su bogoslovi poslani na razna učilišta po Europi. U jednom dopisu se navode razlozi: “Gjake šaljemo na strane universe, jer u Hercegovini nemamo prostora u bogosloviji i jer ih ne možemo smjestiti na universama naše države prema našim staleškim propisima i jer će moći u spomenutim stranim državama besplatno dobiti stan u redovničkim kućama.”¹¹ U kolovozu 1921. u Beču je primio redove subđakonata (7. kolovoza), đakonata (21. kolovoza) i u istom je mjesecu, također u Beču, zaređen za svećenika (28. kolovoza 1921.). Za svećenika ga je zaređio

7 Usp. A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. I, str. 435-436.

8 D. MARTINOVIĆ, *Fra Petar Sesar (1895.-1945.)*, str. 9.

9 Pavao KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860. – 1945.*, Mostar, 2012., str. 257-258.

10 Arhiv Provincije: Liber classificationum..., sv. I., str. 36 i 37.

11 P. KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860. – 1945.*, str. 263.

apostolski nuncij nadbiskup Franciscus Marchetti-Selvaggiani. Fra Petar je Mladu misu proslavio u Münchenu 11. rujna 1921.¹² Studiranje u Innsbrucku je završio nakon svećeničkog ređenja. Zalaganjem fra Ivana Penavića dobili smo njegov "Nationale" za redovite slušače Teološkog fakulteta u Beču iz kojega je vidljivo da je slušao i polagao predmete: povijest kršćanske literature i egzegeze Novoga zavjeta - sinoptici i Pavlova Poslanica Korinćanima (oboje kod prof. dr. Theodora Innitzera, kasnijega bečkog nadbiskupa i kardinala), kao i dogmatsku teologiju, *Summa theologiae* sv. Tome Akvinskoga, moralnu teologiju i biblijsku hermeneutiku. U Innsbrucku je pak slušao i polagao predmete: kanonsko pravo, pastoralnu teologiju, katehetiku, liturgiku, homiletiku (seminar), socijalna pitanja, etiku, povijest kršćanske umjetnosti, povijest religija, egzegezu Staroga zavjeta.¹³

U Arhivu Provincije sačuvano je njegovo pismo upućeno na Provincijalat i datirano 21. travnja 1922., dakle nešto prije kraja studija, koje nam pruža nekoliko dragocjenih informacija o tom vremenu. Tako piše da je imao mnogo učiti, ali i moli provincijala (dosta gorljivo) da mu dopusti provesti praznike u Njemačkoj - prije povratka u Hercegovinu. Moglo bi se zaključiti da je dosta dobro učio jer spominje i da je razmišljao o nastavku studija. Piše da u zadnje dvije godine praktično i nije imao praznika, jer je toliko bio opterećen studijem, a godinu ranije uza sve to je imao i pripravu za ređenje. Usrdno moli da mu se dopusti da iduće praznike provede u Njemačkoj, gdje se želi upoznati s Trećim redom i drugim udruženjima, jer "kod njih je sve to dobro uređeno, a i redovnički život stoji dobro". Argumentira i time da na Širokom Brijegu već ima dosta ljudi, a što se tiče troškova piše kako je jedini iz Provincije koji je te godine više Provinciji dao nego što je ona za njega potrošila.¹⁴ Iz pisma koje je datirano 13. svibnja 1922. razaznajemo da je udovoljeno njegovoj molbi da provede neko vrijeme u Njemačkoj. Fra Petar tu također navodi svoje zdravstvene probleme (upalu u ušima, groznicu i glavobolju), uz napomenu da zdravstveni problemi muče i fra Špiru Andrijanića, koji je također u Innsbrucku.¹⁵ Kada bude kasnije župnik u Gorici, među razloge za premještaj navest će i zdravstvene probleme koji svoje korijene imaju upravo u studentskim danima.

Pastoralne službe

Prvu pastoralnu službu imao je kao kapelan na Širokom Brijegu, gdje je stigao 28. listopada 1922., a provincijal je za njega odmah od biskupa zatražio jurisdikciju na-

12 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 40, br. 355.

13 Svi dokumenti dostavljeni u digitalnom obliku!

14 Arhiv Provincije: SP, sv. 60, f. 11.

15 Arhiv Provincije: SP, sv. 60, f. 26.

vodeći da je završio studij u Innsbrucku i da je određen za Široki Brijeg.¹⁶ Od tada, pa u idućih 9 godina, sve do 1931., u tom je samostanu i župi obnašao različite službe. Od 1922. do 1925. godine bio je kapelan i kateheta; 1925.-1928. samostanski vikar. Zajednica mu je povjeravala upravljanje novcem, tako da je sredinom 1925. godine imenovan apostolskim sindikom (fratri koji su imali ovlast držati novac) za samostan Široki Brijeg.¹⁷ Desetak dana nakon toga imenovanja gvardijan fra Stanko Kraljević za njega traži dozvolu da bude predsjednik seoske blagajne. Gvardijan je predlagao da izaberu nekoga između sebe jer je redovnicima gotovo zabranjeno zauzimati takve pozicije. Odgovorili su mu “ili svećenik, ili likvidacija zadruge”.¹⁸

U kronici gimnazije stoji da je bio među petoricom braće koja su se 10. listopada 1923. zarekla da neće piti alkohol (odnosilo se na vino za ručkom i večerom) na godinu dana i mole gvardijana da od toga osnuje fond kojim će se uvesti električna rasvjeta u gimnaziju i samostan.¹⁹ To je prvi pisani trag o franjevačkoj hidrocentrali, ideji koja će u punom smislu postati stvarnost 12 godina kasnije.²⁰ U travnju 1928. fra Petar postaje gvardijan i župnik u istom samostanu, i tu je službu vršio do 1931. godine. U prvoj godini svoga gvardijanstva, dok predlaže prodaju ograde Redžića gaj, navodi da bi se tako stečeni novac “mogao lijepo uložiti na fond elektrike”.²¹ U veljači i ožujku 1930. bio je u vizitaciji župa: Kočerin, Posuški Gradac, Posušje, Mostarski Gradac, Izbično i Rasno. Ni u jednoj od spomenutih župa nije našao ozbiljnije zamjerke.²² Izgleda da vizitaciju nije obavio kad je to prvi put od njega zatraženo (u listopadu 1929.) nego tek nakon opomene iz Provincijalata koja mu je poslana 18. veljače 1930.²³

Službu župnika u Tihaljini vršio je od 1931. do 1933. godine. Iz razdoblja fra Petrove službe u Tihaljini ostala je sačuvana jedna opomena koju mu je poslao provincijal u vezi motocikla. Nadovezujući se na raniju zabranu svim fratrima u Provinciji da imaju motor (zbog opasnosti od nesretnih slučajeva, upadnosti kod naroda, nepotrebnog trčkanja na štetu redovničke sabranosti i discipline, nepotrebnog trošenja novca...), napominje se da svi ti razlozi i dalje stoje. Budući da “kolaju glasine” da je i fra Petar nabavio motor, pod prijetnjom crkvenih kazni zabranjuje mu se da ga koristi.²⁴

16 Arhiv Provincije: SP, sv. 59, f. 147.

17 Arhiv Provincije: SP, sv. 70, f. 54.

18 Arhiv Provincije: SP, sv. 67, f 20.

19 A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. II, str. 120.

20 Usp. Ante MARIĆ, “Franjevačka hidrocentrala na Širokom Brijegu,” *Stopama pobijenih*, br. 2/2012., str. 15-24.

21 Arhiv Provincije: SP, sv. 77, f. 140

22 Arhiv Provincije: SP, sv. 82, ff. 268-273.

23 Arhiv Provincije: SP, sv. 82, f. 176.

24 Arhiv Provincije: SP, sv. 91, f. 263.

Nakon službovanja u Tihaljini nepunu je godinu dana bio župnik u Gorici: u župu je došao u prvoj polovici svibnja 1933., a otišao je već krajem ožujka ili početkom travnja 1934. Kao gorički župnik držao je duhovne vježbe svećenicima iz Donje Bekije. Provincijal mu daje upute da drži sabranost, te stavi naglasak na redovničke dužnosti, napose na sveto siromaštvo i zajednički život.²⁵ U izvještaju o obavljenim duhovnim vježbama stoji: "Osim redovitih duh. razmatranja, obavljanja pobožnosti i čitanja nabožnoga štiva, pročitani su statuti naše provincije, razne teme koje se odnose na redovnički život kao i na dušobrižnički rad svećenika. Sve dobro počelo i dovršeno."²⁶ Nakon samo pola godine župničkog službovanja u Gorici, već u veljači 1934. zatražio je promjenu iz zdravstvenih razloga. U svom dopisu Provincijalatu navodi da je za vrijeme studiranja svaki dan išao dva kilometra da bi slavio svetu misu, slabo odjeven, pa i po temperaturama nižima od 20 ispod nule - "radi velike studeni ogluhio i onijemio". Uz to bilježi i da se mnogo puta za svoje službe stopio i u vlažnom odijelu dugo ostao. Zbog toga ima jaku reumu i bolove i moli da ga se oslobodi službovanja na župama.²⁷ Toj je molbi tada očito udovoljeno, jer je u razdoblju od 1934. do 1943. godine bio tajnik i ekonom Provincije u Mostaru. Dne 1. srpnja 1943. izabran je za defnitora Provincije i imenovan župnikom u Čapljini, što je ujedno bila i posljednja postaja na njegovom životnom putu. Iduće godine, 10. ožujka 1944. Provincijalat ga je predložio za redovitoga ispovjednika časnih sestara u Čapljini.²⁸

Svjedočanstva

Njegova subraća franjevci za fra Petra su kazivali da je bio uzoran svećenik i pobožan redovnik. Bio je ozbiljna lica i dosta šutljiv, ali je bio dobra srca, te obilno dijelio darove, posebno sirotinji. Fra Častimir Majić je fra Petra dobro poznao, redovito su se susretali, jer su živjeli u istom samostanu dok je fra Častimir studirao teologiju. Prebirući po svojim sjećanjima, fra Častimir svjedoči: "U njegovim bistrim očima zrcalila se ljubav prema nama bogoslovima, jer je znao da se u nama krije budućnost provincije koju je on, kao tajnik i ekonom, kroz devet godina (1934.-1943.) budno vodio i dostojno predstavljao. Imao je uvid u sve pore njezina djelovanja. Zrenjem zdravog vrjednovanja poznao je sve njezine članove kao svoj džep u kojem je nosio paket cigareta 'Zefe' i upaljač. Kao mladi svećenik bio je dušobrižnički djelatan u više hercegovačkih župa - Široki Brijeg, Tihaljina, Gorica - i svagdje ostavio sliku uzorna svećenika i pobožna redovnika. Uvijek je

25 Arhiv Provincije: SP, sv. 100, f. 294.

26 Arhiv Provincije: SP, sv. 100, f. 289.

27 Arhiv Provincije: SP, sv. 103, f. 174.

28 Arhiv Provincije: SP, sv. 142, f. 223.

bio ozbiljna lica, prekrivena šutnjom. Kasnije, pod komunističkom diktaturom takva šutnja bilo je glavno oružje osobne sigurnosti. Bio je svećenik ponosna izgleda, s osjećajem vjernosti povjerenoj mu dužnosti i pravednosti prema svima, pa i prema marksistima s različitim pogledima na život. Posjedovao je velikodušnu desnicu koja je obilno dijelila darove potrebnima, posebno mnogobrojnoj sirotinji u gradu. Uz šapat molitve sjećam se ovoga dobrotvora koji je kao tajnik Provincije bogato obdario nas desetoricu fratara zaređenih 4. lipnja 1939. godine u Mostaru. Osobno je svakom novoređenom svećeniku uručio švicarski Omega sat i Pelikan naliverno u spomen. Ovi darovi u sebi su krili simboliku točnosti svećeničke službe i teološke naobrazbe kao kameni temeljci svakoga katoličkog svećenika u njegovu pozivu. (...). Njemačka stega očeličila ga je u svim njegovim pothvatima koje je izvršavao bez oklijevanja. Na njega se mogu primijeniti riječi svetog apostola Pavla: milošću Božjom sam ono što jesam. Živio je i djelovao u apokaliptičnim vremenima kada je hrvatski narod patio pod bičem beogradske diktature i nasilnih režima nacizma i komunizma. Nakon dugogodišnjeg rada u službi svoje provincije i bogatog poznanstva u Mostaru bio je 1943. premješten kao župnik u Čapljinu gdje je u kratko vrijeme zaorao duboke brazde na njivi vjerskog svjedočenja svojih župljana. Ali komunistički zločinci na njega su stalno vrebali da ga onemoguće u radu. Početkom veljače 1945. odveli su ga iz župnog stana preko Neretve i ubili negdje na Dubravskoj visoravni. Tako je ova nedužna žrtva našla svoj životni zalaz pod nožem partizanskih krvnika.²⁹

Fra Vinko Dragičević, koji je također bio bogoslov u vrijeme dok je fra Petar bio ekonom, svjedoči: "Fra Petar je bio u svemu uredan, uljudan, odgovoran i susretljiv i nikada nije neki posao ili problem ostavljao za sutra, već je to rješavao odmah. Svi koji smo bili u kontaktu s fra Petrom, mi bogoslovi, iako smo bili puno mlađi, ali i radnici koji su radili za Provinciju i samostan, imali smo 100% povjerenje u fra Petra. Jedan od razloga je i taj što često puta nismo imali ništa, jedino ono što nam dadne fra Petar. Toliko je bio zauzet za nas da je - meni se čini - u svakom trenutku znao koliko imamo košulja, a mislim da je znao i stanje našeg veša. Ovaj podatak govori da je vodio računa i o najmanjim sitnicama, a u fra Petra su bile isključene i nehotične greške koje svaki čovjek čini u svom životu. (...). Za fra Petra sam najprije čuo da je ubijen u crkvi i pokopan pored crkve, ali sam kasnije saznao da je odveden prema Domanovićima i da je tamo i ubijen."³⁰ I u dopisu prefekta klerika fra Dobroslava Šimovića navodi se da su provincijal i tajnik (fra Petar) svojom brigom ostavili na njih dobar dojam.³¹

29 Častimir MAJIĆ, "Desnica mu je bila darežljiva. U spomen fra Petru Sesaru," *Hrvatski franjevački vjesnik*, siječanj - travanj, Chicago, 2012., str. 7.

30 D. MARTINOVIĆ, *Fra Petar Sesar (1895.-1945.)*, str. 18.

31 Arhiv Provincije: SP, sv. 138, f. 137.

Fra Vojo Mikulić je o njemu rekao da je bio uzoran svećenik i redovnik, kao i vrijedan tajnik Provincije.³²

Izbor među definitore u teška i zahtjevna vremena također sugerira da je imao visok ugled u zajednici. Radi cjelovite istine, može se napomenuti da postoje naznake da odnos između fra Petra Sesara i njegovoga kapelana fra Tugomira Solde u Čapljini nije bio idiličan, te je bilo međusobnih pritužbi na Provincijalat. Fra Petar je pisao da fra Tugomir zna biti neodgovoran u radu i drzak u ophođenju, a fra Tugomir se izgleda tužio na fra Petrovu škrtost.³³

Ratna događanja u Čapljini³⁴

Ubojstvo fra Petra Sesara zacijelo nije izdvojeni incident koji se slučajno dogodio. Naime, taj se slučaj uklapa u mnogo puta ponavljani obrazac ubojstava svećenika i naknadnoga opravdavanja ubojstva kroz komunistički tisak. U privatnom dopisu Krunoslavu Draganoviću, a javno objavljenom nakon 60 godina, fra Tugomir Soldo, kapelan u Čapljini za vrijeme rata, prepričava neke događaje i objašnjava okolnosti koje su dovele do zločina koji su se nesumnjivo događali nad srpskim pučanstvom u okolici Čapljine početkom rata. Budući da je Viktor Novak u svome pamfletu *Magnum crimen* baš Soldu žestoko napao, između ostaloga i kao organizatora pokolja Srba u Čapljini, Soldo se u spisu uglavnom bavi vlastitom ulogom, ali i pruža dragocjene druge informacije. Ovdje donosimo najvažnije naglaske.

Nakon proglašenja NDH, vlast u Čapljini od 11. travnja do prvih dana mjeseca lipnja 1941. imao je Odbor sastavljen od uglednih lokalnih ljudi. Soldo piše da je taj Odbor radio “uzorno ljudski, kršćanski i hrvatski”, te da se za vrijeme njegove uprave nisu dogodili nikakvi zločini, pa ni nad Srbima koji su bili vojnici i časnici i koji su tada razoružani. Istovremeno, lokalni Srbi su tada bili mirni i lojalni građani. Odbor je spriječio osvetničke zločine i uspostavio red čak i kada su vojnici iz dočasničke škole iz Bileće ubili 27 hrvatskih staraca, žena i djece. Početkom lipnja 1941., po nalogu vlasti iz Zagreba, Odbor se raspušta a vlast preuzima ustaša Franjo Vego, koji je došao kao student iz Zagreba. Vego je oko sebe okupio grupu “probisvjeta, cigana i propalih tipova” kojima je dao puške i na čelo stavio slovo U i s njima sijao teror u Čapljini i okolini. Već prvih dana njegove uprave bilo je pojedinačnih zločina, a nakon Hitlerova napada na Rusiju (22. lipnja 1941.) Vego

32 Fra Vojo Mikulić, Svjedočenje 11. veljače 1986., str. 9. Doduše, fra Vojo je svakoga opisao sličnim riječima. Spis se nalazi u Arhivu Vicepostulature.

33 Usp. Arhiv Provincije: SP, sv. 143, ff. 57-58 i 96.

34 Ovdje se oslanjamo na članak: Tugomir SOLDI, “Držanje katoličkog svećenstva u Hercegovini za vrijeme Drugoga svjetskog rata,” *Hercegovina franciscana*, br. 7, Mostar, 2011., str. 379-433.

je pod izlikom da lokalni Srbi spremaju ustanak protiv hrvatske vlasti sustavno organizirao odvođenje i ubijanje srpskoga pučanstva iz čapljinske okolice. U jednoj jami u Šurmancima je ubačeno više stotina srpskih civila. Soldo svjedoči o vlastitom nastojanju i angažmanu drugih svećenika da, često neuspješno, spriječe zločine. Nakon što je Vego otišao iz Čapljine, i nakon što se doista uspostavila funkcionalna vlast, nije više bilo zločina nad srpskim stanovništvom. Ali sada su Srbi, posebno u istočnoj Hercegovini i uz pomoć Talijana, progonili hrvatsko pučanstvo. Ti su događaji samo prethodnica masovnim zločinima nad Hrvatima pred kraj i nakon rata.

U vrijeme župnikovanja fra Petra Sesara nije bilo zločina, pa ga čak ni Viktor Novak ne optužuje s osvrtom na to pitanje. Optužuje ga da je bio gorljivi ustaša i agitator za ustaške ideje, kao i da se s puškom mašinkom aktivno borio na strani Nijemaca protiv partizana, kao i da je u župnom stanu bilo spremište municije.³⁵ Soldo to demantira, i kaže da su još živi svjedoci koji znaju da je odveden dok se molio ispred svetohraništa. Dalje navodi da su tada komunisti odreda kupili odrasle Hrvate i da je to bilo u vrijeme kad nije bilo nikakve borbe. Iz okolnosti smrti bi se moglo zaključiti da fra Petar nije osobno bio meta, čak ni zbog lažnih optužbi, nego da je stradao kao pojedinac u širem zločinu nad hrvatskim (katoličkim) stanovništvom i širem zločinu nad hercegovačkim franjevcima, a da su optužbe kasnije iskonstruirane da opravdaju zlodjelo.

Ubojstvo

Kad su partizani prvi put došli u Čapljinu, u listopadu 1944., odveli su fra Petra na informativni razgovor i poslije vratili.

Ponovno je uhićen 29. siječnja 1945. u Čapljini pod optužbom da je pucao na partizane sa zvonika. Tadašnji politički komesar 2. čete 2. bataljuna 4. splitske brigade Mate Šalov tvrdi da su partizani nakon upada u crkvu našli tamo dvojicu fratara, puškomitraljez, municiju i bombe, kao i da su fratri priznali da su pucali. Zarobljenike je odveo neimenovani "major tenkista" na istočnu obalu Neretve i predao nekoj hercegovačkoj brigadi kojoj su pripadali ti tenkisti.³⁶ Šalov u svojim zapisima ne imenuje toga majora, ali se po svoj prilici radilo o Jovanu Andriću, zapovjedniku 3. brigade KNOJ-a koji se tada tamo nalazio i zapovijedao, između ostalih, i tenkistima. Ipak u svom izlaganju o toj operaciji, on zarobljenike ne spominje.³⁷

35 Viktor NOVAK, *Magnum crimen*, Zagreb, 1948., str. 676.

36 Mate ŠALOV, *Četvrta dalmatinska splitska brigada*, Split, 1980., str 286.

37 "Izlaganje Jovana Andrića" u: *Mostarska operacija*, zbornik radova sa znanstvenog skupa u Mostaru, Beograd 1986., str. 394 i 395.

Zasada se ne može razjasniti tko bi bio taj drugi fratar. Je li ga Šalov iz nekoga razloga izmislio, je li to netko tko ne pripada fratrima bio obučen u habit, ili se možda jedan od fratara koji se još vode nestalima tu našao s fra Petrom, za sada se ne može odgonetnuti. I Nikola Pijevac, koji kaže da je bio očevidac strijeljanja u Čapljini kao devetogodišnji dječak, također tvrdi da su (između ostalih) ubijena dvojica fratara, časna sestra i hodža. Jela Vego, koja je također bila prisutna, sjećala se časne i hodže, ali nijednoga svećenika.³⁸ U dokumentu Oblasnoga komiteta KPJ za Hercegovinu stoji da je kod župnika nađena municija u džepu, ali drugi fratar se ne spominje.³⁹ U Tanjugovu izvještaju od 4. travnja 1945., koji spominje fra Petrovo uhićenje stoji: “Župnik u Čapljini fra Petar Sesar slobodno je ostao na oslobođenom području u svojoj župi u Čapljini. Međutim, kada su u mjesecu februaru ustaše upale u to mjesto, utvrđeno je da je fratar Sesar pucao na naše borce, koji su se povlačili. Poslije nekoliko dana, kada je Čapljina oslobođena, ovaj se fratar nije uspio povući sa protjeranim banditima. Organi naše vlasti su došli da uhapsu ovog fratra-izdajicu i našli su ga u crkvi kako moli kronicu. Medjutim, prilikom pretresa, džepovi njegove fratarske mantije bili su puni metaka od karabina. U njegovom stanu nađene su slike od Pavelića, ustaški radio-aparati, žito i druga opljačkana roba. Fratar Sesar je te stvari sakrio iza oltara sa svetim stvarima.”⁴⁰ “Drugovi” nisu priču dobro usuglasili, pa je *Sloboda* donijela da je zatečen u podrumu svoga stana s pištoljem u ruci i da je u džepovima imao metke od “ustaške mašinke” koja nije pronađena.⁴¹ Don Aleksandar Boras kaže da je metke fra Petru u džep podmetnuo stanoviti Fazlagić, čapljinski musliman.⁴² Na više se mjesta spominje da je fra Petar nakon uhićenja bio izudaran i raskrvavljen, te takav odveden.⁴³

Ne može se odgonetnuti točan datum fra Petrove smrti, ni gdje mu je grob, kao ni lokacija gdje je ubijen. Moguće je da se to dogodilo kod župne crkve, gdje je ubijena i časna sestra Regina Šima Milas.⁴⁴ U *Stopama pobijenih* stoji da se kao najvjerojatnija lokacija fra Petrova groba može uzeti jedna od dvije masovne grobnice u

38 Nikola Pijevac, Svjedočenje od 22. srpnja 2010.; Svjedočenje fra Leonarda Hrkaća od 22. rujna 2011. (Arhiv Vicepostulature).

39 Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu, dokument od 11. veljače 1945. (kopija u Arhivu Vicepostulature).

40 Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu: Partizanski tisak, V - Hp - 40 - 19.

41 “Još o svećenicima - ustašama,” *Sloboda*, br. 12 od 4. travnja 1945., str. 2.

42 Aleksandar Boras: Gradačka krizma 1953., str. 9 (kopija u Arhivu Vicepostulature). U članku pod naslovom “Uspomene,” *Stopama pobijenih*, br. 30, str. 40-41, donosi se svjedočanstvo fra Vencela Kosira koji navodi da ga je jednoga dana u pritvoru (bila je prva polovica XI. mjeseca 1945.) ispitivao oficir za kojeg je kasnije saznao da se zove Fazlagić, musliman iz Čapljine. Vjerojatno je riječ o istome čovjeku.

43 Usp. “Komunistička zvjerstva nad Hrvatima Hercegovine,” *Hrvatski narod*, broj 1286, od 16. 3. 1945., str. 4.

44 Usp. Natalija PALAC, *U knjigu života upisane*, Mostar, 2013., str. 52-54.

koje su sahranjene partizanske žrtve u Čapljini, i to ona kod crkve sv. Franje.⁴⁵ Isto se može zaključiti prema informacijama koje je prikupio fra Bonifacije Barbarić u svome svjedočanstvu. Prema njemu, vjerojatno je bilo da je nakon uhićenja fra Petar odveden preko Neretve krajem siječnja, vraćen kasnije i ubijen na Kalandoru (2. veljače) 1945. Ukratko, fra Bonifacije piše: “Neki su mi kazivali: fra Petar je bio svezan u uredu, drugi u zvoniku. Mislim da je ispravno i jedno i drugo. Naime, partizani odvedenog fra Petra preko Neretve budno su pazili i čuvali; vratili su ga 2. 2. 1945. svezana u Župni ured, gdje mu je suđeno, kako opisuje don Aco / Aleksandar/ Boras i osuđenog na smrt bacili su ga u zvonik i kasno uvečer taj isti dan strijeljali. Ja to zaključujem iz svega provjerenog i meni dostupnog.”⁴⁶ U istom se njegovom svjedočanstvu navodi da je s. Regina uputila prijekor fra Celestinu Ragužu kada je odlazio sa župe ujutro 2. veljače: “Volim biti slična svom župniku negoli Vama koji ostavljate svoj narod.” Očito taj dan ujutro fra Petar nije bio u župnom stanu, jer bi fra Celestin nešto o tome znao. U knjizi *Novicijat hercegovačkih franjevaca* možemo pročitati podatak da je ubijen 3. veljače u Čapljini.⁴⁷ Kao datum ubojstva spominje se i 4. veljače.⁴⁸ U Imeniku hercegovačkih franjevaca stoji da je ubijen oko 6. veljače, i da mu je grob negdje između Čapljine i Domanića.⁴⁹ Ako se može uzeti kao pouzdano ono što je Šalov zapisao, moglo bi se pretpostaviti da mu se grob može tražiti s lijeve strane Neretve ili u samoj rijeci. Na lokaciju izvan same Čapljine upućuje i fra Tugomir Soldo: “Fra Petra su našli gdje moli pred Svetootajstvom. I izveli su ga iz crkve svezana u žicu i okrvavljena. I svijet ga je vidio. U Čapljini nije bilo tada još nikakve borbe. I na ulicama Čapljine pridružili su ga ostaloj skupini Hrvata i Hrvatice i s njima zajedno odveli su ga u selo Hotanj. Tamo su ga zajedno sa svim Hrvatima ubili i u jamu bacili, a ženske su pustili kući. Tu je bila prisutna i stara žena Janja Jakiša, žena Markova. Ona mi je pričala taj prizor. Rekla mi je, da je pok. fra Petar S[esar] imao ozlijede na glavi i licu i da su mu ruke bile previše pritegnute, ali da je bio vedar. Svu je skupinu na smrt lijepo pripremio i ispovjedio. Nakon ispovijedi svi su se junački držali, za Krista i Hrvatsku umrli, poginuli.”⁵⁰

Svejedno, ne može se isključiti ni mogućnost da su zarobljeni prije nego što su ubijeni iz nekog razloga vraćeni u Čapljinu. Određene nedosljednosti u svjedočanstvi-

45 Damir ŠIMIĆ, “Tajna mučkog ubojstva fra Petra Sesara napokon može biti riješena,” *Stopama pobijenih*, br. 1/2011., str. 27-29.

46 Bonifacije BARBARIĆ, O. Fra Petar Sesar (Kočerin, 1895. - Čapljina, 1945.), od 7. 10. 2009.

47 Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Mostar, 2009., str. 144.

48 Vladimir ŠUMANOVIĆ, “Pitanje autentičnosti izvješća 8. dalmatinskog korpusa,” *Stopama pobijenih*, br. 22, str. 11.

49 Imenik franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije, str. 40, br. 355.

50 T. SOLDI, “Držanje katoličkog svećenstva u Hercegovini za vrijeme Drugoga svjetskoga rata,” str. 416.

ma o zbivanjima tih dana ne trebaju nas čuditi. Svakodnevna ubojstva, odvođenja, prijetnje, strah i nesigurnost tih dana, kao i desetljeća komunističkoga terora iza toga, učinili su da su brojna sjećanja pokopana sa svjedocima. Ono što je preostalo moglo se slobodnije rekonstruirati tek pola stoljeća nakon samih događaja. Unatoč tome, potpuno je sigurno da su partizani fra Petra (i mnoge druge ljude iz njegove župe) odveli i ubili bez pravoga suda i ikakve dokazane krivnje, te da su njegovo tijelo ostavili na zasada nepoznatoj lokaciji. Fratri u samostanu u Mostaru slavili su svete mise za fra Petra 17. ožujka 1945.⁵¹

Vrijedi spomenuti da iz ove novicijatske generacije partizani nisu ubili samo fra Petra. Na Širokom Brijegu su ubili i spalili dvojicu njegovih kolega: fra Arkandela Nuića i fra Krstu Kraljevića.

Fra Mate Logara

51 Arhiv samostana i župe Mostar: Mise za pokojne fratre, str. 63.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.